

Міфи про Геракла (12 подвигів)

Давньогрецькі міфи

Хто такий Геракл?

Геракл (у римлян Геркулес) — найбільший герой Греції. Спочатку він вважався за сонячного бога, що разив своїми стрілами, які б'ють без промаху все темне і зле, був богом, який зціляв і насилав хвороби. Він мав багато спільного з богом Аполлоном. Але Геракл — бог і герой, що зустрічається не тільки у греків; таких героїв-богів ми знаємо багато. З них особливо цікаві вавилонський Гільгамеш і фінікійський Мелькарт, міфи про яких мали вплив на міфи про Геракла. В зоряну ніч ми можемо бачити Геракла (під римською його назвою Геркулеса) на небі, бо його ім'ям зветься одне з сузір'їв, а поряд з сузір'ям Геркулеса ми бачимо сузір'я Гідри, тієї потворної багатоголової гідри, яку вбив Геракл

Міфи про Геракла викладено за трагедіями Софокла («Трахінянки») і Евріпіда («Геракл»), а також за сказаннями, що згадуються в «Описі Еллади Павсанія»

НАРОДЖЕННЯ І ВИХОВАННЯ ГЕРАКЛА

У Мікенах (Одне з найдавніших міст Греції, знаходилося в Арголіді) правив цар Електріон. У нього викрали телебої (Плем'я, яке жило на заході середньої Греції, в Аркананії) під проводом синів царя Птерелая стада. Телебої вбили синів Електріона, коли вони хотіли відбити викрадене. Цар Електріон оповістив тоді, що він віддасть свою красуню-дочку Алкмену за того, хто поверне йому стада і помститься за смерть синів. Героєві Амфітріону вдалося без бою повернути стада Електріону, тому що цар телебоїв Птерелай

доручив охороняти викрадені стада царю Еліді (Край на північному заході Пелопоннесу) Поліксенові, а той віддав їх Амфітріону. Повернувшись до Електріонаві його стада і одружився з Алкменою. Недовго залишався Амфітріон у Мікенах. Під час весільного бенкету, сперечаючись про стада, Амфітріон убив Електріона, і довелося йому з дружиною Алкменою тікати з Мікен. Алкмена пішла за своїм молодим чоловіком на чужину тільки з тією умовою, що він помститься на синах Птерелая за вбивство її братів. Тому, прибувши у Фіви до царя Креонта, в якого знайшов собі пристановище Амфітріон, він вирушив з військом проти телебоїв. Під час його відсутності Зевс, полонений вродою Алкмени, з'явився до неї, прибравши образу Амфітріона. Незабаром повернувся і Амфітріон. І от: від Зевса і Амфітріона мали народитися в Алкмени двоє синів-близнят.

Того дня, коли повинен був народитися великий син Зевса і Алкмени, зібрались боги на високому Олімпі. Радіючи, що скоро народиться в нього син, егідодержавний Зевс сказав богам:

— Вислухайте, боги і богині, що я скажу вам: велить мені сказати це моє серце! Сьогодні народиться великий герой; він пануватиме над усіма своїми родичами, які ведуть свій рід від сина мого, великого Персея.

Але дружина Зевса, царственна Гера, яка гнівалася, що Зевс одружився із смертною Алкменою, вирішила хитрощами позбавити влади над усіма персеїдами сина Алкмени — вона вже перед народженням ненавиділа Зевсового сина. Тому, заховавши в глибині серця свою хитрість, Гера сказала Зевсові:

— Ти говориш неправду, великий громовержцю! Ніколи не дотримаєш ти свого слова! Дай мені велику, незламну клятву богів, що той, який народиться сьогодні першим у роді персеїдів, буде панувати над своїми родичами.

Опанувала розумом Зевса богиня обману Ата, і, підозрюючи хитрощів Гери, громовержець дав незламну клятву. Зараз же покинула Гера світлий Олімп і на своїй золотій колісниці понеслася в Аргос.

Там прискорила вона народження сина у богорівної дружини персеїда Сфенела, і з'явилася на світ цього дня в роді Персея квола, хвора дитина, син Сфенела Еврісфей. Швидко повернулася Гера на світлий Олімп і сказала великому хмарогонцеві Зевсу:

— О, Зевса-отче, що мечеш блискавицями, вислухай мене. Зараз народився в славному Аргосі у персеїда Сфенела син Еврісфей. Він першим народився сьогодні і повинен панувати над усіма нащадками Персея.

Засмутився великий Зевс, тільки тепер зрозумів він усю підступність Гери. Він розгнівався на богиню обману Ату, що оволоділа його розумом; у гніві схопив її Зевс за волосся і скинув із світлого Олімпу. Повелитель богів і людей заборонив їй з'являтися на Олімп. З того часу богиня обману Ата живе серед людей.

Зевс полегшив долю свого сина. Він уклав з Герою непорушний договір, що син його не все своє життя перебуватиме під владою Еврісфея. Лише дванадцять великих подвигів зробить він з доручення Еврісфея, а потім не тільки звільниться з-під його влади, а навіть дістане безсмертя. Громовержець знав, що багато великих небезпек доведеться подолати його синові, тому він наказав

своїй улюбленій дочці Афіні Палладі допомагати синові Алкмени. Часто доводилося потім сумувати Зевсові, коли він бачив, як син його несе великі труди на службі у кволого і боягузливого Еврісфея, але не міг він порушити даної Гері клятви.

В один день з народженням сина Сфенела народились і в Алкмени близнята: старший — син Зевса, названий при народженні Алкідом, і молодший — син Амфітріона, названий Іфіклом. Алкід і був найбільшим героєм Греції. Його назвала пізніше віщунка піфія Гераклом. Під цим ім'ям прославився він, дістав безсмертя і був прийнятий у сонм світлих богів Олімпу. (геракл геркулес) (міфи про геракла)

Гера почала переслідувати Геракла з найпершого дня його життя. Дізнавшись, що Геракл народився і лежить, сповитий у пелюшки, з братом своїм Іфіклом вона, щоб згубити новонародженого героя, послала дві змії. Була вже ніч, коли вповзли, блискаючи очима, до покою Алкмени змії. Тихо підповзли вони до колиски, де лежали близнята, і вже хотіли, обвинившись навколо тіла маленького Геракла, задушити його, як прокинувся син Зевса. Він простяг свої маленькі рученята до змії, схопив їх за шиї і здавив з такою силою, що відразу задушив їх.

Вжахнувшись, скочила Алкмена зі свого ложа; побачивши змії у колисці, голосно закричали жінки, що були в покоях. Всі кинулися до колиски Алкіда. На крик жінок з видобутим мечем прибіг Амфітріон. Обступили всі колиску й побачили надзвичайне диво: маленький новонароджений Геракл держав двох величезних задушених змії, які ще слабо звивалися в його манюсінських ручках. Вражений силою свого прийманого сина, Амфітріон покликав віщуну Тіресія і запитав його про долю

новонародженого. Тоді віщий старець повідав, скільки великих подвигів зробить Геракл, і провістив, що він стане в кінці свого життя безсмертним.

Дізнавшись, яка велика слава чекає старшого сина Алкмени, Амфітріон дав йому виховання, гідне героя. Не тільки про розвиток сили Геракла дбав Амфітріон, він клопотався і про його освіту. Його вчили читати, писати, співати та грати на кіфарі. Та далеко не такі успіхи мав у науках і музиці Геракл, яких досягав він у боротьбі, стрільбі з лука і вмінні володіти зброєю. Часто доводилося вчителеві музики, брату Орфея Лінові, гніватися на свого учня і навіть карати його. Одного разу під час уроку Лін ударив Геракла, роздратований тим, що він не хоче вчитися. Розгніваний Геракл схопив кіфару і вдарив нею Ліна по голові. Не розраховував сили удару юний Геракл. Удар кіфари був такий сильний, що Лін упав мертвим на місці. Покликали до суду Геракла за це вбивство. Виправдовуючись, сказав син Алкмени:

— Адже каже найсправедливіший із суддів Радаманф, що кожний, кого вдарять, може відповісти ударом на удар.

Виправдали судді Геракла, але вітчим його Амфітріон, боючись, щоб не сталося ще чогось подібного, послав Геракла в лісистий Кіферон пасти стада.

ГЕРАКЛ У ФІВАХ

Виріс у лісах Кіферону Геракл і став могутнім юнаком. Він був на цілу голову вищий від усіх на зріст, а сила його далеко перевищувала силу людини. З першого погляду можна було впізнати в ньому сина Зевса, особливо по очах, які світилися

якимсь незвичайним божественним світлом. Не було рівного Гераклові спритністю у військових вправах, а луком і списом володів він так досконало, що ніколи не давав промаху.

Ще юнаком, Геракл убив грізного кіферонського лева, що жив на верхів'ях гір. Юний Геракл напав на нього, вбив і здер з нього шкуру. Цю шкуру одяг він на себе, накинувши її, як плащ, на свої могутні плечі. Лапами зав'язав її у себе на грудях, а шкура з лев'ячої шкіри була йому шоломом. Геракл зробив собі величезну палицю з вирваного ним з корінням у Немейському гаю твердого, як залізо, ясена. Меч Гераклові подарував Гермес, лук і стріли — Аполлон, золотий панцир зробив йому Гефест, а Афіна сама виткала для нього одяг.

Змужнівши, Геракл перемиг царя Орхомена Ергіна, якому Фіви платили щороку велику данину. Він убив під час битви Ергіна, а на мінійській Орхомен наклав данину, яка була вдвоє більшою, ніж та, що платили Фіви. За цей подвиг цар Фів Керонт віддав Гераклові в дружини свою дочку Мегару, а боги послали йому трьох прекрасних синів. (геракл геркулес) (міфи про геракла)

Щасливо жив Геракл у семибрамних Фівах. Але богиня Гера, як і раніш, палала ненавистю до сина Зевса. Вона наслала на Геракла жакливу хворобу. Втратив розум великий герой, божевілля опанувало ним. В випадку нестямності Геракл убив усіх своїх дітей і дітей свого брата Іфікла. Коли ж минув припадок, глибока скорбота пройняла Геракла. Очистившись від гріха вчиненого ним мимовільного вбивства, Геракл покинув Фіви і вирушив у священні Дельфи запитати бога Аполлона, що йому робити. Аполлон звелів Гераклові вирушити на батьківщину його предків у Тірінф і дванадцять років служити Еврісфеєві. Устами піфії син Латони

провістив Гераклові, що він дістане безсмертя, якщо зробить з наказу Еврісфея дванадцять великих подвигів.

ГЕРАКЛ НА СЛУЖБІ В ЕВРІСФЕЯ

Геракл оселився в Тірінфі і став слугою кволого, боягузливого Еврісфея. Еврісфей боявся могутнього героя і не пускав його в Мікени. Всі накази свої передавав він синові Зевса в Тірінф своїм вісником Копреєм.

1 П О Д В И Г Г Е Р А К Л А (НЕМЕЙСЬКИЙ ЛЕВ)

Гераклові недовго довелося чекати першого доручення царя Еврісфея. Він доручив Гераклові вбити немейського лева. Цей лев, породжений Тіфоном і Єхидною, був дивовижної величини. Він жив біля міста Немеї (Місто в Арголіді, на північному сході Пелопеннесу) і спустошував усі околиці.

Геракл сміливо вирушив на небезпечний подвиг. Прибувши до Немеї, зараз же пішов він у гори, щоб розшукати лігвище лева. Вже був південь, коли герой дійшов до схилів гір. Ніде не видно було жодної живої душі: ні пастухів, ні землеробів. Усе живе повтікало з цих місць зі страху перед жахливим левом. Довго шукав Геракл по лісистих схилах гір та по ущелинах лігвище лева, нарешті, коли вже сонце почало схилятися на захід, знайшов Геракл у темній ущелині лігвище; воно знаходилось у величезній печері, що мала два виходи. Геракл завалив один з виходів величезними каменями і став чекати лева, сховавшись за камінням.

Перед самим вечором, коли вже насувалися сутінки, з'явився дивовижний лев з довгою кошлатою гривною. Напнув тятиву свого лука Геракл і пустив одну за одною три стріли в лева, але стріли відскочили від його шкіри — вона була тверда, як сталь. Грізно заричав лев, ричання його розкотилося, немов грім, по горах. (1 подвиг Геракла) Озираючись на всі боки, лев стояв в ущелині і шукав очима, що палали лютістю, того, хто насмілювався пускати в нього стріли. Та ось він побачив Геракла і кинувся величезним стрибком на героя. Мов блискавка, мигнула палиця Геракла і громовим ударом упала на голову лева. Лев звалився на землю, приголомшений страшним ударом; Геракл кинувся на лева, обхопив його своїми могутніми руками і задушив.

Взявши на свої могутні плечі вбитого лева, Геракл повернувся в Немею, приніс жертву Зевсові і встановив на пам'ять про свій перший подвиг немейські ігри (Немейські ігри — загально грецьке свято, яке відбувалося кожні два роки в Немейській долині в Арголіді. Справлялися вони на честь Зевса в середині літа. Під час ігор, що тривали кілька днів, змагалися в бігу, боротьбі, кулачному бою, метанні диска і списа, а також у перегонах колісниць. Під час ігор оголошувався загальний мир у всій Греції).

Коли Геракл приніс убитого ним лева в Мікени, Еврісфей зблід від страху, глянувши на дивовижного лева. Цар Мікен зрозумів, яку нелюдську силу має Геракл. Він заборонив йому навіть наблизитися до воріт Мікен; коли ж Геракл приносив докази своїх подвигів, Еврісфей з жахом дивився на них з високих мікенських мурів.

2 ПОДВИГ ГЕРАКЛА (ЛЕРНЕЙСЬКА ГІДРА)

Після першого подвигу Еврісфей послав Геракла вбити лернейську гідру. Це була потвора з тілом змії і дев'ятьма головами дракона. Як і немейський лев, гідра була породжена Тіфоном і Єхидною. Жила гідра в болоті коло міста Лерни (Місто на березі Арголійської затоки в Арголіді), і виповзаючи зі свого лігвища, нищила цілі стада і спустошувала всі околиці. Боротьба з дев'ятиголовою гідрою була небезпечна, тому що одна з голів її була безсмертна. Вирушив у дорогу до Лерни Геракл з сином Іфікла Іолаєм.

Прибувши до болота біля міста Лерни, Геракл залишив Іолая з колісницею в ближчому гаї, а сам пішов шукати гідру. Він знайшов її в оточеній болотом печері. Розпikши до червоного жару свої стріли, почав Геракл пускати їх одну за одною в гідру. Розлютували гідру стріли Геракла.

Вона виповзла, звиваючись покритим блискучою лускою тілом, з пiтьми печери, грізно піднялася на своєму величезному хвості і хотіла вже кинутися на героя, але наступив їй син Зевса ногою на тулуб і притис до землі. Своім хвостом гідра обвилася навколо ніг Геракла і силкувалася звалити його. Як непохитна скеля, стояв герой і помахами своєї важкої палиці одну за одною збивав голови гідри. Мов вихор, свистіла в повітрі палиця; злітали голови гідри, але гідра все-таки була жива. (2 подвиг Геракла) (міфи про геракла)

Тут Геракл помітив, що в гідри на місці кожної збитої голови виростають дві нові. Прийшла їй допомога гідрі. З болота виповз потворний рак і

впився своїми клішнями в ногу Геракла. Тоді герой покликав на допомогу свого друга Іолая. Іолай убив потворного рака, запалив частину ближчого гаю і палаючими стовбурами дерев припікав гідрі шиї, з яких Геракл збивав своєю палицею голови. Нові голови перестали виростати в гідри. Дедалі слабше опиралася вона синові Зевса. Нарешті й безсмертна голова злетіла в гідри. Потворна гідра була переможена і впала мертвою на землю. Глибоко закопав її безсмертну голову переможець Геракл і навалив на неї величезну скелю, щоб не могла вона знову вийти на світ. Потім великий герой розтяв тіло гідри і занурив в її отруйну жовч свої стріли. (2 подвиг Геракла)

З того часу рани від стріл Геракла стали невиліковними. З великим тріумфом повернувся Геракл у Тірінф. Але там чекало його вже нове доручення Еврісфея.

3 ПОДВИГ ГЕРАКЛА (СТІМФАЛІЙСЬКІ ПТАХИ)

Еврісфей доручив Гераклові перебити стімфалійських птахів. Мало не на пустелю обернули ці птахи всі околиці аркадського міста Стімфала. Вони нападали і на тварин, і на людей і розривали їх своїми мідними пазурами й дзьобами. Але найстрашніше було те, що пера цих птахів були з твердої бронзи, і птахи, злетівши вгору, могли пускати їх, як стріли, на того, хто здумав би напасти на них. (3 подвиг Геракла)

Важко було Гераклові виконати це доручення Еврісфея. На допомогу йому прийшла войовниця Афіна Паллада. Вона дала Гераклові два мідні тимпани, їх викував бог Гефест, і звеліла Гераклові

стати на високому горбі біля того лісу, де гніздилися стімфалійські птахи, і вдарити в тимпани; коли ж птахи підіймуться — перестріляти їх з лука. Так і зробив Геракл. Зійшовши на горб, він ударив у тимпани, і знявся такий страшенний дзвін, що сполохані птахи величезною зграєю злетіли над лісом і почали кружляти над ним.

Вони дощем сипали свої гострі, як стріли, пера на землю, але не влучали пера в Геракла, який стояв на горбі. Схопив свій лук герой і почав разити птахів смертоносними стрілами. Охоплені страхом, знялися вгору за хмари стімфалійські птахи і зникли з очей Геракла. Відлетіли птахи геть за межі Греції на береги Евксінського Понту (Так називали греки Чорне море) і більше ніколи не поверталися в околиці Стімфала. Так виконав Геракл це доручення Еврісфея і повернувся в Тірінф, але зараз же довелося йому вирушити на ще важчий подвиг.

4 П О Д В И Г Г Е Р А К Л А (КЕРИНЕЙСЬКА ЛАНЬ)

Еврісфей знав, що в Аркадії живе чудесна керинейська лань, послана богинею Артемідою на кару людям. Лань ця спустошувала поля. Саме її піймати і послав Еврісфей Геракла і звелів йому живою приставити її в Мікени. Ця лань була надзвичайно гарна, роги в неї були золоті, а ноги мідні. Наче вітер, носилася вона по горах і долинах Аркадії, не знаючи ніколи втоми.

Цілий рік переслідував Геракл керинейську лань. Вона мчала через гори, через рівнини, стрибала через прірви, перепливала ріки. Все далі й далі на північ тікала лань. Не відставав від неї герой, він

гнався за нею, не спускаючи її з очей. (4 подвиг Геракла) (міфи про геракла)

Нарешті, Геракл досяг у погоні за ланню крайньої півночі — країни гіпербореїв і джерел Істру (Сучасний Дунай. Греки, погано знаючи північ Європи, думали, що Дунай бере свій початок на крайній півночі землі). Тут лань зупинилася. Герой хотів схопити її, але вислизнула вона і, як стріла, понеслася назад, на південь. Знов почалась погоня.

Гераклові вдалося тільки в Аркадії наздогнати лань. Навіть після такої довгої погоні не втратила вона сил. Втративши надію впіймати лань, Геракл удався до своїх стріл, що б'ють без промаху. Він поранив золоторогу лань стрілою в ногу, і тільки тоді вдалося йому впіймати її. Геракл звалив чудесну лань на плечі і хотів уже нести її в Мікени, як стала перед ним розгнівана Артеміда і сказала:

— Хіба не знав ти, Геракле, що лань ця моя? Навіщо образив ти мене, поранивши мою улюблену лань? Хіба не знаєш, що не прощаю я образ? Чи ти гадаєш, що ти могутніший від богів-олімпійців?

З побожністю схилився Геракл перед прекрасною богинею і відповів:

— О, велика дочко Латони, не винуй ти мене. Ніколи не ображав я безсмертних богів, що живуть на світлому Олімпі; завжди шанував я небожителів багатими жертвами і ніколи не вважав себе за рівного їм, хоч і сам я — син громовержця Зевса. Не зі своєї волі переслідував я твою лань, а з наказу Еврісфея. Боги самі звеліли мені служити йому, і не смію я не послухатись Еврісфея!

Артеміда простила Гераклові його провину. Великий син громовержця Зевса приніс живою в Мікени керинейську лань і віддав її Еврісфею.

5 ПОДВИГ ГЕРАКЛА (ЕРИМАНФСЬКИЙ КАБАН І БИТВА З КЕНТАВРАМИ)

Після полювання на мідноногу лань, що тривало цілий рік, недовго відпочивав Геракл. Еврісфей знову дав йому доручення. Геракл повинен був убити ериманфського кабана. Цей кабан, що мав дивовижну силу, жив на горі Ериманфі і спустошував околиці міста Псофіса (Гора й однойменне місто в Аркадії на Пелопоннесі, там же і місто Псофіс). Він не щадив і людей і вбивав їх своїми величезними іклами.

Геракл пішов до гори Ериманфу. По дорозі відвідав він мудрого кентавра Фола. З пошаною прийняв Фол великого сина Зевса і влаштував для нього бенкет. Під час бенкету кентавр відкрив велику посудину з вином, щоб якнайкраще почастивати героя. Далеко рознеслися пахощі чудесного вина. Почули ці пахощі й інші кентаври. Страшенно розгнівалися вони на Фола за те, що він відкрив посудину. Вино належало не самому лише Фолові, а було власністю всіх кентаврів. (5 подвиг Геракла)

Кентаври кинулися до житла Фола і напали несподівано на нього й Геракла, коли вони вдвох весело бенкетували, прикрасивши голови вінками з плюща. Геракл не злякався кентаврів. Він швидко скочив із свого ложа і почав кидати в нападників величезні димучі головешки. Кентаври кинулися тікати, а Геракл разив їх своїми отруйними стрілами. Герой переслідував їх до самої Малей. Там

сховалися кентаври у Гераклового друга Хірона, наймудрішого з кентаврів. Слідом за ними в печеру Хірона увірвався Геракл.

У гніві нап'яв він свій лук, блиснула в повітрі стріла і вп'ялася в коліно одного з кентаврів. Не ворога поразив Геракл, а свого друга Хірона. Велика скорбота охопила героя, коли він побачив, кого поранив. Геракл поспішає обмити і перев'язати рану другові, але ніщо не може допомогти. Знав Геракл, що рана від стріли, отруєної жовчю гідри, невигойна. Знав і Хірон, що загрожує йому тяжка смерть. Щоб не страждати від рани, він згодом добровільно зійшов у похмуре царство Аїда.

У глибокому смутку Геракл покинув Хірона і скоро дійшов до Ериманфу. Там у густому лісі знайшов він грізного кабана і вигнав його криком з хашів. Довго переслідував кабана Геракл і, нарешті, загнав його у глибокий сніг на вершині гори. Кабан загруз у снігу, а Геракл, кинувшись на нього, зв'язав його і відніс живим у Мікени. Коли Еврісфей побачив дивовижного кабана, то від страху сховався у велику бронзову посудину.

6 ПОДВИГ ГЕРАКЛА (СКОТНИЙ ДВІР ЦАРЯ АВГІЯ)

Незабаром Еврісфей дав нове доручення Гераклові. Він повинен був очистити від гною весь скотний двір Авгія, царя Еліди (Край на північному заході Пелопоннесу), сина світлосяйного Геліоса. Бог сонця дав своєму синові незчисленні багатства. Особливо численні були стада Авгія. Серед його стад були триста биків з білими, як сніг, ногами, двісті биків були червоні, мов сідонський пурпур,

дванадцять биків, присвячених богові Геліосу, були білі, наче лебеді, а один бик, що відзначався незвичайною красою, сяяв, мов зірка.

Геракл запропонував Авгієві очистити за один день весь його величезний скотний двір, якщо він погодиться віддати йому десяту частину його стад. Авгій погодився. Йому здавалося, що неможливо виконати таку роботу за один день. Але Геракл повалив з двох протилежних сторін стіну, що оточувала скотний двір, і відвів у нього воду двох рік — Алфея і Пенея. Вода цих рік в один день винесла весь гній зі скотного двору, а Геракл знову склав стіни. Коли герой прийшов до Авгія вимагати нагороди, то гордий цар не віддав йому обіцяної десятої частини стад, і довелося Гераклові ні з чим повернутися у Тірінф.

Страшенно помстився великий герой цареві Еліді. Через кілька років, уже звільнившись від служби Еврісфеєві, Геракл вторгся з великим військом в Еліді, переміг у кровопролитній битві Авгія і вбив його своєю смертоносною стрілою. Після перемоги зібрав герой військо і всю багату здобич біля міста Піси, приніс жертви олімпійським богам і започаткував олімпійські ігри (Олімпійські ігри — найважливіше з загально грецьких свят, під час якого оголошувався по всій Греції загальний мир.

За кілька місяців до ігор по всій Греції і грецьких колоніях розсилалися посли, які запрошували на ігри до Олімпії. Ігри справлялися раз на чотири роки. На них відбувалися змагання в бігу, боротьби, кулачному бою, метанні диска і списа, а також у перегонах колісниць. Переможці в іграх діставали в нагороду оливковий вінок і мали велику шану. Греки вели літочислення на олімпійських іграх, вважаючи за перші ті, що відбулися у 776 р. до н.е. Існували олімпійські ігри до 393 р.н.е., коли вони

були заборонені імператором Феодосієм як несумісні з християнством.

Через тридцять років імператор Феодосій II спалив храм Зевса в Олімпії і всі розкішні будівлі, які прикрашали те місце, де відбувалися олімпійські ігри. Вони обернулися на руїни і поступово були знесені піском ріки Алфею. Тільки розкопки, що проводилися на місці Олімпії в ХІХ ст. н.е., здебільшого з 1875 по 1881 р., дали нам можливість скласти точне уявлення про колишню Олімпію і про олімпійські ігри), які й справлялися з того часу всіма греками кожні чотири роки на священній рівнині, обсаженій самим Гераклом присвяченими богині Афіні Палладі олівами.

Геракл помстився і всім союзникам Авгія. Особливо ж поплатився цар Пілоса Нелей. Геракл, прийшовши з військом до Пілоса, здобув місто і вбив Нелея й одинадцять його синів. Не врятувався і син Нелея Періклімен, якому дав володар моря Посейдон дар обертатися на лева, змію і бджолу. Геракл убив його, коли, обернувшись на бджолу, Періклімен сів на одного з коней, запряжених у колісницю. Один тільки син Нелея Нестор лишився живим. Згодом прославився Нестор серед греків своїми подвигами і своєю великою мудрістю.

7 ПОДВИГ ГЕРАКЛА (КРИТСЬКИЙ БИК)

Щоб виконати сьоме доручення Еврісфея, Гераклові довелося покинути Грецію і вирушити на острів Крит. Йому доручив Еврісфей привести в Мікени критського бика. Цього бика цареві Криту Міносу, синові Європи, послав землетрясець Посейдон; Мінос повинен був принести бика в жертву

Посейдонові. Але Міносу шкода стало жертвувати такого чудового бика — він залишив його у своєму стаді, а в жертву Посейдонові приніс одного із своїх биків.

Посейдон розгнівався на Міноса й наслав на бика, що вийшов з моря, шаленство. По всьому острову носився бик і знищував усе на своєму шляху. Великий герой Геракл зловив бика і приборкав його. Геракл сів на широку спину бика і переплив на ньому через море до Криту на Пелопоннес.

Геракл привів бика в Мікени, але Еврісфей побоявся залишити Посейдонового бика в своєму стаді і пустив його на волю. Зачувши знову волю, понісся шалений бик через увесь Пелопоннес, на північ, і, нарешті, прибіг в Аттіку на Марафонське поле. Там його вбив великий афінський герой Тесей.

8 ПОДВИГ ГЕРАКЛА (КОНІ ДІОМЕДА)

Після приборкання критського бика Гераклові, за дорученням Еврісфея, довелося вирушити у Фракію до царя бістонів Діомеда. У цього царя були незвичайної краси і сили коні. Вони були приковані залізними ланцюгами в стійлах, бо ніякі пута не могли вдержати їх. Цар Діомед годував цих коней людським м'ясом. Він кидав їм на поталу всіх чужоземців, які гнані бурею, приставали до його міста. До цього фракійського царя і з'явився зі своїми супутниками Геракл.

Він заволодів кіньми Діомеда і повів їх на свій корабель. На березі наздогнав Геракла сам Діомед зі своїми войовничими бістонами. Доручивши

охорону коней своєму улюбленцеві Абдеру, синові Гермеса, Геракл став до бою з Діомедом. Небагато було супутників у Геракла, але все ж переможений був Діомед і загинув у бою. Геракл повернувся до корабля. Який великий був його розпач, коли він побачив, що дикі коні розірвали на шматки його улюбленця Абдера.

Геракл влаштував пишний похорон своєму улюбленцеві, насипав над його тілом високу могилу, а поряд з могилою заснував місто і назвав його на честь свого улюбленця Абдерою. А коней Діомеда Геракл привів до Еврісфея, і той звелів випустити їх на волю. Дикі коні побігли в гори Лікейона (Гори на Пелопоннесі), вкриті густим лісом, і були там розтерзані дикими звірами.

ГЕРАКЛ В АДМЕТА

В основному викладено за трагедією Евріпіда «Алkestіда»

Коли Геракл плыв на кораблі по морю до берегів Фракії за кіньми царя Діомеда, то вирішив він відвідати свого друга царя Адмета, бо шлях лежав повз місто Фер (Найдавніше місто в Фессалії), де правив Адмет.

Тяжкий час для Адмета вибрав Геракл. Велике горе панувало в домі царя Фер. Його дружина Алкестіда повинна була померти. Колись богині долі, великі мойри, за просьбою Аполлона, визначили, що Адмет може позбутися смерті, якщо в останній час його життя хтось добровільно погодиться зійти замість нього в похмуре царство Аїда. Коли настав час смерті, Адмет просив своїх дуже старих батьків, щоб хто-небудь з них погодився вмерти замість нього, але батьки відмовилися.

Не погодився ніхто і з жителів Фер умирати добровільно за царя Адмета. Тоді молода прекрасна Алкестіда вирішила пожертвувати своїм життям за улюбленого чоловіка. В той день, коли повинен був померти Адмет, приготувалася до смерті його дружина. Вона обмила тіло і вдягла погребний одяг і оздобу. Підійшовши до домашнього вогнища, звернулася Алкестіда до богині Гестії, що дає щастя в домі, з палкою молитвою:

— О, велика богине! Востаннє схиляю я тут перед тобою коліна. Я благаю тебе, захисти моїх дітей-сиріт, адже я мушу сьогодні зійти в царство похмурого Аїда. О, не дай ти їм померти, як умираю я, передчасно! Хай щасливе і багате буде їхнє життя тут, на батьківщині.

Потім обійшла Алкестіда всі вівтарі богів і прикрасила їх миртом.

Нарешті, пішла вона в свої покої і впала в сльозах, на своє ложе. Прийшли до неї її діти — син і дочка. Гірко ридали вони на грудях матері. Плакали й служниці Алкестіди. В розпачі Адмет обняв свою молоду дружину і благав її не покидати його. Вже готова до смерті Алкестіда, вже наближається нечутною ходою до палацу царя Фер ненависний богам і людям бог смерті Танат, щоб зрізати мечем пасмо волосся з голови Алкестіди. Сам золотокудрий Аполлон прохав його віддалити час смерті дружини його улюбленця Адмета, але невблаганний Танат. Почуває Алкестіда наближення смерті. З жахом вигукує вона:

— О, наближається вже до мене двовесловий човен Харона, і грізно кричить мені перевізник душ померлих, керуючи човном: «Чого ж ти гаєшся? Спіши, спіши! Не терпить час! Не затримуй нас. Готове все! Спіши ж!», О, пустить мене! Слабнуть

мої ноги. Наближається смерть. Чорна ніч повиває мені очі! О, діти, діти! Нежива вже ваша мати! Живіть щасливо! Адмете, твоє життя мені було дорожче над власне моє життя. Хай краще тобі, а не мені світить сонце. Адмете, ти любиш не менше за мене наших дітей. О, не бери ти в дім їм мачухи, щоб не кривдила вона їх!

Страждає нещасний Адмет.

— Всю радість життя забираєш ти з собою, Алкестідо, — вигукує він.— Все життя тепер тужитиму я за тобою. О боги, боги, яку дружину відбираєте ви в мене!

Ледве чутно говорить Алкестіда:

— Прощай! Уже навек закрились мої очі. Прощайте діти! Тепер ніщо я. Прощай, Адмете!

— О, поглянь же ще хоч раз! Не покидай дітей! О, дай і мені вмерти! — зі сльозами вигукнув Адмет.

Закрились очі Алкестіди, холоне її тіло, померла вона. Безутішно ридає над померлою Адмет і гірко нарікає на свою долю. Він велить приготувати дружині свій пишний похорон. Вісім місяців наказує він усім у місті оплакувати Алкестіду, найкращу з жінок. Усе місто сповнене скорботи, бо всі любили добру царицю.

Вже збиралися нести тіло Алкестіди до її гробниці, як у місто Фери приходить Геракл. Він іде до палацу Адмета і зустрічає свого друга біля воріт палацу. З пошаною зустрів Адмет великого сина егідодержавного Зевса. Не бажаючи засмутити гостя, силкується сховати Адмет від нього своє горе. Але Геракл відразу помітив, що тяжко

засмучений друг його, і запитав про причину його суму.

Адмет дає неясну відповідь Гераклові, і він вирішує, що в Адмета померла далека родичка, якій Адмет дав притулок у себе після смерті батька. Наказує своїм слугам Адмет провести Геракла в кімнату для гостей і влаштувати для нього багатий бенкет, а двері на жіночу половину замкнути, щоб не долітав до вух Геракла скорботний стогін. Не підозрюючи, яке нещастя спіткало його друга, Геракл весело бенкетує в палаці Адмета. Келих за келихом випиває він. Тяжко слугам прислуговувати веселому гостю, адже вони знають, що немає вже серед живих їх улюбленої господині.

Хоч як намагаються вони з наказу Адмета заховати своє горе, все ж Геракл помічає сльози в їхніх очах і сум на обличчях. Він кличе одного із слуг бенкетувати з ним, він говорить, що вино дасть йому забуття і розгладить на чолі зморшки смутку, але слуга відмовляється. Тоді здогадується Геракл, що тяжке горе спіткало дім Адмета. Він починає розпитувати слугу, що сталося з його другом, і, нарешті, слуга говорить йому:

— О, чужоземцю, дружина Адмета зійшла сьогодні в царство Аїда.

Засмутився Геракл. Йому стало боляче, що бенкетував він у вінку з плюща й співав у домі друга, якого спіткало таке велике горе. Геракл вирішив віддячити благородному Адметові за те, що, незважаючи на горе, яке його спіткало, він все-таки гостинно прийняв його. Швидко визріло у великого героя рішення відняти в похмурого бога смерті Таната його здобич — Алкестиду.

Дізнавшись від слуги, де знаходиться гробниця Алкестіди, він спішить швидше туди. Сховавшись за гробницею, Геракл чекає, коли прилетить Танат напитися біля могили жертвовної крові. Ось почувся помах чорних крил Таната, повіяло могильним холодом; прилетів до гробниці похмурий бог смерті і жадібно припав губами до жертвовної крові. Геракл вискочив із засідки і кинувся на Таната.

Обхопив він бога своїми могутніми руками, і почалася між ними жахлива боротьба. Напружуючи всі свої сили, бореться Геракл з богом смерті. Здушив своїми кістлявими руками груди Геракла Танат, він дихає на нього своїм льодяним подихом, а від крил його віє на героя холод смерті. Все ж могутній син громовержця Зевса переміг Таната. Він зв'язав Таната і зажадав як викуп за звільнення, щоб повернув бог смерті до життя Алкестіду. Танат подарував Гераклові життя дружини Адмета, і повів її великий герой назад до палацу її чоловіка.

Адмет же, повернувшись до палацу після похорону дружини, гірко оплакував свою незамінну втрату. Йому тяжко було залишатись у порожньому палаці. Куди йти йому? Він заздирить померлим. Йому ненависне життя. Смерть кличе він. Все його щастя викрав Танат і поніс у царство Аїда. Що може бути тяжче для нього від втрати коханої дружини! Шкодує Адмет, що не допустила Алкестіда, щоб він помер з нею, тоді б з'єднала їх смерть.

Дві вірні одна одній душі дістав би Аїд замість однієї. Разом би переплили ці душі Ахеронт. Раптом перед скорбним Адметом з'явився Геракл. Він веде за руку жінку, вкриту покривалом. Геракл просить Адмета залишити цю жінку, що дісталась йому після тяжкої боротьби, в палаці до його повернення

з Фракії. Відмовляється Адмет; він просить Геракла відвести до кого-небудь іншого жінку.

Тяжко Адметові бачити в палаці своєму іншу жінку, коли втратив він ту, яку так любив. Геракл наполягає і навіть хоче, щоб Адмет сам увів у палац жінку. Він не дозволяє Адметовим слугам доторкнутися до неї. Нарешті, Адмет, не маючи сили відмовити своєму другові, бере жінку за руку, щоб ввести її в свій палац. Геракл каже йому:

— Ти взяв її, Адмете! Так охороняй же її! Тепер ти можеш сказати, що син Зевса — вірний друг. Поглянь же на жінку! Чи не схожа вона на твою дружину Алкестиду? Годі тужити! Будь знову задоволений життям.

— О, великі боги! — вигукнув Адмет, піднявши покривало жінки, — дружина моя, Алкестіда! О ні, це тільки тінь її! Вона стоїть мовчки, ні слова не промовила вона!

— Ні, не тінь це! — відповів Геракл, — це Алкестіда. Я здобув її в тяжкій боротьбі з повелителем душ Танатом. Вона мовчатиме, поки не звільниться від влади підземних богів, принісши їм викупні жертви; вона мовчатиме, поки тричі не змінить ночі день; тільки тоді заговорить вона. А тепер прощай, Адмете! Будь щасливий і завжди додержуй великого звичаю гостинності, освяченого самим батьком моїм — Зевсом!

— О, великий сину Зевса, ти дав мені знову радість життя! — вигукнув Адмет. — Чим я можу віддячити тобі? Залишся в мене гостем. Я звелю по всіх моїх володіннях святкувати твою перемогу, звелю принести богам великі жертви. Лишися зі мною!

Не залишився Геракл в Адмета; його чекав подвиг: він повинен був виконати доручення Еврісфея і здобути йому коней царя Діомеда.

9 ПОДВИГ ГЕРАКЛА (ПОЯС ІППОЛІТИ)

Дев'ятим подвигом Геракла був його похід у країну амазонок за поясом цариці Іпполіти. Цей пояс подарував Іпполіті бог війни Арес, і вона носила його як знак своєї влади над всіма амазонками. Дочка Еврісфея Адмета, жриця богині Гери, хотіла неодмінно мати цей пояс. Щоб виконати її бажання, Еврісфей послав за поясом Геракла. Зібравши невеликий загін героїв, великий син Зевса відправився в далеку путь на одному тільки кораблі. Хоч і невеликий був загін Геракла, але багато славних героїв було в цьому загоні, був у ньому і великий герой Аттики Тесеї.

Далекий шлях був перед героями. Вони мали досягти найдальших берегів Евксінського Понту, бо там знаходилася країна амазонок з столицею Феміскірою. По дорозі Геракл пристав із своїми супутниками до острова Паросу (Один з Кікладських островів у Егейському морі, що славився за давній часів своїм мармуром), де правили сини Міноса.

На цьому острові сини Міноса вбили двох супутників Геракла. Геракл, розгніваний цим, зараз же почав війну з синами Міноса. Багатьох жителів Паросу він перебив. Інших же, загнав у місто, тримав в облозі до того часу, поки не послали обложені послів до Геракла і не почали просити його, щоб він взяв двох з них замість убитих

супутників. Тоді зняв облогу Геракл і замість убитих узяв онуків Міноса — Алкея і Сфенела.

Із Паросу Геракл прибув у Мізію (Країна на західному березі Малої Азії з головним містом Пергамом) до царя Ліка, який прийняв його з великою гостинністю. Несподівано напав на Ліка цар бевриків. Геракл переміг із своїм загоном царя бевриків і зруйнував його столицю, а всю землю бевриків віддав Лікові. Цар Лік назвав цю країну на честь Геракла Гераклеєю. Після цього подвигу вирушив Геракл далі й, нарешті, прибув у місто амазонок Феміскіру.

Слава про подвиги Зевсового сина давно вже досягла країни амазонок. Тому, коли корабель Геракла пристав до Феміскіри, вийшли амазонки з царицею назустріч героєві. Вони з подивом дивилися на великого сина Зевса, який виділявся, мов безсмертний бог, серед своїх супутників-героїв. Цариця Іпполіта запитала великого героя Геракла;

— Славний Зевсів сину, скажи мені, що привело тебе до нашого міста? Мир несеш ти нам чи війну?

Так відповів цариці Геракл:

— Царице, не зі своєї волі прийшов я сюди з військом, зробивши велику путь по бурхливому морю; мене прислав володар Мікен — Еврісфей. Дочка його, Адмета, хоче мати твій пояс, подарунок бога Ареса. Еврісфей доручив мені здобути твій пояс!

Не мала сили ні в чому відмовити Гераклові Іпполіта. Вона вже була готова добровільно віддати йому пояс, але велика Гера, бажаючи згубити невинного їй Геракла, прийняла образ амазонки,

змішалася в натовпі й почала переконувати войовниць напасти на військо Геракла.

— Неправду говорить Геракл,— сказала Гера амазонкам,— він прийшов до вас із підступним наміром: герой хоче викрасти вашу царицю Іпполіту і привести її рабиною у свій дім.

Амазонки повірили Гері. Схопилися вони за зброю і напали на військо Геракла. Попереду війська амазонок неслася швидко, мов вітер, Аелла. Першою напала вона на Геракла, немов бурхливий вихор. Великий герой відбив натиск і змусив її до втечі. Аелла гадала врятуватися від героя швидкою втечею. Не допомогла їй вся її швидкість. Геракл наздогнав її і вбив своїм блискучим мечем. Загинула в бою і Протоя. Сім героїв з числа супутників Геракла вбила вона власною рукою, але не минула її стріла великого сина Зевса.

Тоді напали на Геракла відразу сім амазонок; вони були супутницями самої Артеміди: ніхто не був їм рівний в умінні володіти списом. Прикрившись щитами, вони пустили свої списи в Геракла, але списи пролетіли цього разу повз нього. Всіх їх убив герой своєю зброєю. Амазонку Меланіппу, яка вела до бою військо, Геракл узяв у полон, а разом з нею полонив й Антіопу. Переможені були грізні войовниці. Їхнє військо кинулося тікати, багато з них загинуло від руки героїв, які їх переслідували. Уклали мир амазонки з Гераклом. Іпполіта купила волю могутньої Меланіппи ціною свого пояса. Антіопу герої повезли з собою. Геракл віддав її в нагороду Тесеєві за його велику хоробрість. Так здобув Геракл пояс Іпполіти.

ГЕРАКЛ РЯТУЄ ГЕСІОНУ, ДОЧКУ ЛАОМЕДОНТА

Повертаючись назад у Тірінф з країни амазонок, Геракл прибув на кораблях із своїм військом до Трої. Тяжке видовище побачили герої, коли вони пристали до берега недалеко від Трої. Побачили вони прекрасну дочку царя Трої Лаомедонта — Гесіону, приковану до скелі біля самого морського берега. Вона була приречена, подібно до Андромеди, на поталу потворі, що виходила з моря. Цю потвору послав як кару Лаомедонтові Посейдон за відмову сплатити йому й Аполлонові плату за збудування мурів Трої.

Гордий цар, якому, за присудом Зевса, повинні були служити обидва боги, погрожував їм навіть обрізати вуха, якщо вони вимагатимуть плати. Тоді розгніваний Аполлон наслав на всі володіння Лаомедонта жахливу пошесть, а Посейдон — потвору, яка спустошувала, нікого не щадячи, околиці Трої. Тільки пожертвувавши життям дочки, міг Лаомедонт урятувати свою країну від страшного лиха. Проти волі довелося йому прикувати до скелі біля моря свою дочку Гесіону.

Побачивши нещасну дівчину, Геракл узявся врятувати її, а за врятування Гесіони зажадав він у Лаомедонта в нагороду тих коней, яких дав цареві Трої громовержець Зевс як викуп за сина його Гамінеда. Його колись викрав орел Зевса й заніс на Олімп. Лаомедонт погодився на пропозицію Геракла. Великий герой звелів троянцям насипати на березі моря вал і заховався за ним. Ледве Геракл сховався за валом, як з моря виплила потвора і, роззявивши величезну пащу, кинулася на Гесіону. З голосним криком вибіг з-за валу Геракл, кинувся на потвору і встромив їй глибоко в груди свій двогострий меч. Геракл урятував Гесіону.

Коли ж син Зевса зажадав від Лаомедонта обіцяну нагороду, то стало шкода цареві розлучатися з

чудовими кіньми, він не віддав їх Гераклові й навіть прогнав його, погрожуючи, з Трої. Покинув Геракл володіння Лаомедонта, затаївши глибоко в серці свій гнів. Зараз він не міг помститися цареві, який його обдував, бо дуже нечисленне було його військо, і герой не міг сподіватися швидко оволодіти неприступною Троєю. А лишатися довго під Троєю великий син Зевса не міг — він повинен поспішати з поясом Іпполіти до Мікен.

10 ПОДВИГ ГЕРАКЛА (КОРОВИ ГЕРІОНА)

Незабаром після повернення з походу до країни амазонок Геракл вирушив на новий подвиг. Еврісфей доручив йому пригнати в Мікени корів велетня Геріона, сина Хрісаора і океаніди Каллірої. Далекий був шлях до Геріона. Гераклові треба було дійти до найдальшого краю землі, до тих місць, де спускається на заході з неба світлосяйний бог сонця Геліос. Геракл один вирушив у далеку путь.

Він пройшов через Африку, через безплідні пустелі Лівії, через країни диких варварів, і, нарешті, досяг границь землі. Тут поставив він по обидві сторони вузької морської протоки два велетенські кам'яні стовпи як вічний пам'ятник про свій подвиг (Стовпи Геракла, або Геркулесові стовпи. Греки вважали, що скелі по берегах Гібралтарської протоки поставив Геракл). (10 подвиг Геракла)

Ще багато довелося після цього мандрувати Гераклові, поки досяг він берегів сивого Океану. Роздумуючи, сів герой на березі біля вічно шумливих вод Океану. Як досягнути йому острова Еріфеї, де пас свої череди Геріон? День уже хилився до вечора. Ось з'явилася і колісниця Геліоса, що

спускалася до вод Океану. Яскраве проміння Геліоса осліпило Геракла, і охопила його нестерпна, палюча спека.

В гніві скочив Геракл і схопився за свій грізний лук, але не розгнівався світлий Геліос, він привітно посміхнувся героєві, сподобалася йому надзвичайна мужність великого сина Зевса. Геліос сам запропонував Гераклові переправитися на Еріфею в золотому човні, в якому пропливав щовечора бог сонця зі своїми кіньми із західного на східний край землі у свій золотий палац. Зраділий герой сміливо скочив у золотий човен і швидко досяг берегів Еріфеї.

Тільки пристав він до острова, як почув його грізний двоголовий пес Орфо і з гавкотом кинувся на героя. Одним ударом своєї важкої палиці вбив його Геракл. Не сам Орфо охороняв череди Геріона. Довелося ще битися Гераклові й з пастухом Геріона, велетнем Еврітіоном. Швидко справився з велетнем син Зевса і погнав корів Геріона до берега моря, де стояв золотий човен Геліоса. Геріон почув мукання своїх корів і пішов до череди.

Побачивши, що пес його Орфо і велетень Еврітіон убиті, він погнався за викрадачем корів і наздогнав його на березі моря. Геріон був дивовижним велетнем: він мав три тулуби, три голови, шість рук і шість ніг. Трьома щитами прикривався він під час бою, три величезних списи кидав він відразу у ворога. З таким велетнем довелося битися Гераклові, але допомогла йому велика войовниця Афіна Паллада. Ледве побачив його Геракл, як зразу ж пустив у велетня свою смертоносну стрілу. Влучила стріла в око однієї з голів Геріона. За першою стрілою полетіла друга, за нею третя.

Грізно змахнув Геракл своєю всерозтрошуючою палицею, мов блискавкою, вразив нею герой Геріона, і бездушним трупом упав на землю тритілий велетень. Геракл перевіз із Еріфеї на золотому човні Геліоса корів Геріона через бурхливий Океан і повернув човен Геліосу. Половина подвигу була скінчена.

Багато праці було ще попереду. Треба було пригнати худобу в Мікени. Через усю Іспанію, через Піренейські гори, через Галлію і Альпи, через Італію гнав корів Геракл. На півдні Італії, біля міста Регіума, вирвалась одна з корів із череди і через протоку переплила в Сицилію. Там побачив її цар Ерікс, син Посейдона, і взяв корову до своєї череди.

Геракл довго шукав корову. Нарешті, він попросив бога Гефеста охороняти череду, а сам переправився в Сицилію і там знайшов у череді царя Ерікса свою корову. Цар не схотів повернути її Гераклові; покладаючись на свою силу, він викликав Геракла на єдиноборство. Нагородою переможцеві мала бути корова. Не під силу Еріксові був такий противник, як Геракл. Зевсів син, стиснув царя в своїх могутніх обіймах і задушив.

Вернувся Геракл з коровою до своєї череди і погнав її далі. На берегах Іонійського моря богиня Гера наслала сказ на всю череду. Скажені корови порозбігалися в усі сторони. З великим зусиллям переловив Геракл більшу частину корів уже у Фракії і пригнав, нарешті, їх до Еврісфея в Мікени. А Еврісфей приніс їх у жертву великій богині Гері.

11 ПОДВИГ ГЕРАКЛА (КЕРБЕР)

Тільки Геракл повернувся в Тірінф, як уже знову послав його на подвиг Еврісфей. Це був уже одинадцятий подвиг, який повинен був зробити Геракл на службі в Еврісфея. Неймовірні труднощі довелося перебороти Гераклові під час цього подвигу. Він мусив спуститись у похмурі, повне страхіть підземне царство Аїда і привести до Еврісфея охоронця підземного царства, жахливого, пекельного пса Кербера.

Три голови було в Кербера, на шиї в нього звивалися змії, хвіст його закінчувався головою дракона з величезною пащею. Геракл вирушив у Лаконію і через темну прірву біля Тенару (Мис на півдні Пелопоннесу) спустився в пійтму підземного царства. Біля самих воріт підземного царства Аїда побачив Геракл прирослих до скелі героїв Тесея і Періфоя, царя Фессалії. Їх покарали так боги за те, що вони хотіли викрасти в Аїда дружину його Персефону. Почав благати Тесеєм Геракл:

- О, великий сину Зевса, визволь мене. Ти бачиш мої муки! Один лиш ти спроможний врятувати мене від них!

Простяг Геракл Тесеєві руку і звільнив його. Коли ж він хотів визволити і Періфоя, то здригнулася земля, і зрозумів Геракл, що боги не хочуть його звільнення. Геракл скорився волі богів і пішов далі в темряву вічної ночі. В підземне царство Геракла ввів вісник богів Гермес, провідник душ померлих, а супутницею великого героя була сама улюблена дочка Зевса Афін Паллада. Коли Геракл увійшов у царство Аїда, з жаху розлетілися тіні померлих. Не втікала тільки, побачивши Геракла, тінь героя Мелеагра. З благанням звернулася вона до великого сина Зевса:

— О, великий Геракле, про одне благаю я тебе в пам'ять нашої дружби: зглянься на осиротілу сестру мою, прекрасну Деяніру! Беззахисною залишилася вона після моєї смерті. Візьми її за дружину собі, великий герою! Будь її захисником!

Геракл обіцяв виконати просьбу друга і пішов далі за Гермесом. Назустріч Гераклові підвелася тінь жахливої горгони Медузи, вона грізно простягала свої мідні руки і махнула золотими крилами, на голові її заворушилися змії. Схопився за меч безстрашний герой, але Гермес зупинив його, говорячи:

— Не хапайся за меч, Геракле! Адже це тільки безтілесна тінь! Вона не загрожує тобі загибеллю!

Багато страхіть бачив на шляху своєму Геракл; нарешті, він став перед троном Аїда. З захопленням дивилися володар царства померлих і дружина його Персефона на великого сина громовержця Зевса, який безстрашно спустився в царство темряви і смутку. Він, величний, спокійний, стояв перед троном Аїда, спершись на свою величезну палицю. У левовій шкурі, накинутій на плечі, і з луком за плечима. Аїд милостиво вітав сина свого великого брата Зевса і запитав, що примусило його покинути світ сонця і спуститися в царство темряви. Схиляючись перед Аїдом, відповів Геракл:

— О, володарю душ померлих, великий Аїде, не гнівайся на мене за мою просьбу, всесильний! Адже ти знаєш, що не зі своєї волі прийшов я в твоє царство, не зі своєї волі проситиму я тебе. Дозволь мені, владико Аїде, відвести в Мікени твого триголового пса Кербера. Наказав мені це зробити Еврісфей, якому служу я з веління світлих богів-олімпійців.

Аїд відповів героєві:

— Я виконаю, сину Зевса, твою просьбу, але ти мусиш без зброї приборкати Кербера. Якщо ти приборкаєш його, то я дозволю тобі відвести його до Еврісфея.

Довго шукав Геракл Кербера по підземному царству. Нарешті, знайшов він його на берегах Ахеронту. Геракл обхопив своїми руками, міцними, мов сталь, шию Кербера. Грізно завив Аїдів пес; усе підземне царство наповнилося його виттям. Він силкувався видертись з обіймів Геракла, та тільки міцніше стискали могутні руки героя шию Кербера.

Оббив хвіст свій Кербер навколо ніг героя, вп'ялася голова дракона своїми зубами йому в тіло, але все даремно. Могутній Геракл все дужче стискав йому шию. Нарешті, напівзадушений пес Аїда впав до ніг героя. Геракл приборкав його і повів із царства темряви в Мікени. Злякався денного світла Кербер; весь покритися він холодним потом, отруйна піна капала з його трьох пац на землю; всюди де капнула хоч краплина піни, виростало отруйне зілля.

Геракл привів до мікенських мурів Кербера. Злякався боягузливий Еврісфей, як тільки поглянув на страшного пса. Мало не на колінах благав він Геракла відвести Кербера назад у царство Аїда. Геракл виконав його просьбу і повернув Аїдові його страшного охоронця Кербера.

12 ПОДВИГ ГЕРАКЛА (ЯБЛУКА ГЕСПЕРІД)

Найважчим подвигом Геракла на службі в Еврісфея був його останній, дванадцятий подвиг. Він повинен був піти до великого титана Атласа, який держить

на плечах небозвід, і дістати з його садів, за якими доглядають дочки Атласа Гесперіди, троє золотих яблук. Яблука ці росли на золотому дереві, вирощеному богинею землі Геєю як подарунок великій Гері в день її весілля з Зевсом. Щоб вчинити цей подвиг, треба було насамперед дізнатися про шляхи до садів Гесперід, що охоронялися драконом, який ніколи не склепляв очей своїх сном.

Ніхто не знав шляху до Гесперід і Атласа. Довго блукав Геракл по Азії і Європі, пройшов він і всі країни, які проходив раніше по дорозі по корови Геріона; всюди Геракл розпитував про шлях, але ніхто не знав його. У своїх шуканнях зайшов він на крайню північ, до ріки Ерідану (Міфічна ріка), що вічно котить свої бурхливі безмежні води. На берегах Ерідану з пошаною зустріли великого сина Зевса прекрасні німфи і дали йому пораду, як знайти шлях до садів Гесперід.

Геракл повинен був напасти несподівано на морського віщого старця Нерея, коли той вийде на берег з морської безодні, і дізнатися від нього шлях до Гесперід; крім Нерея ніхто не знав цього шляху. Геракл довго шукав Нерея. Нарешті, вдалося йому знайти Нерея на березі моря. Геракл напав на морського бога. Важка була боротьба з морським богом. Щоб визволитися з залізних обіймів Геракла, Нерей прибирав різних образів, але все ж не випускав його герой. Нарешті, він зв'язав стомленого Нерея, і морському богові довелося, щоб вернутися на волю, відкрити Гераклові таємницю шляху до садів Гесперід. Дізнавшись про цю таємницю, син Зевса відпустив морського старця і вирушив у далеку путь.

Знову довелось йому йти через Лівію. Тут зустрів він велетня Антея, сина Посейдона, бога морів, і богині землі Геї, яка його породила, вигодувала і

виховала. Антей примушував усіх подорожніх боротися з ним і всіх, кого перемагав в боротьбі, немилосердно вбивав. Велетень зажадав, щоб і Геракл боровся з ним. Ніхто не міг перемогти Антея в єдиноборстві, не знаючи таємниці, звідки велетень діставав під час боротьби все нові й нові сили.

А таємниця була така: коли Антей почував, що починає втрачати силу, він доторкався до землі, своєї матері, і поновлювалися його сили; він черпав їх у своєї матері, великої богині землі. Але треба було тільки відірвати Антея від землі і підняти його в повітря, як зникали його сили. Довго боровся Геракл з Антеєм, кілька разів він валив його на землю, але тільки додавалися сили в Антея. Раптом під час боротьби підняв могутній Геракл Антея високо в повітря, виснажились сили в сина Геї, і Геракл задушив його.

Далі пішов Геракл і прийшов у Єгипет. Там, стомлений довгою дорогою, заснув він у затінку невеликого гаю на березі Нілу. Побачив сплячого Геракла цар Єгипту, син Посейдона і дочки Епафа Лісіанаси, Бусіріс, і звелів зв'язати сплячого героя. Він хотів принести Геракла в жертву батькові його Зевсу. Дев'ять років був неврожай в Єгипті; провістив прибулий з Кіпру віщун Фрасій, що припиниться неврожай тільки тоді, якщо буде Бусіріс щороку приносити в жертву Зевсові чужоземця.

Бусіріс наказав схопити провісника Фрасія і першого приніс його в жертву. З того часу жорстокий цар приносив у жертву громоверж-цеві всіх чужоземців, які приходили в Єгипет. Привели до жертвовника і Геракла, але розірвав великий герой мотузки, якими він був зв'язаний, і вбив біля жертвовника самого Бусіріса і сина його

Амфідаманта. Так був покараний жорстокий цар Єгипту.

Багато ще довелося зустріти Гераклові на своєму шляху небезпек, поки дійшов він до краю землі, де стояв великий титан Атлас. З подивом дивився герой на могутнього титана, який тримав на своїх широких плечах увесь небозвід.

— О, великий титане Атласе! — звернувся до нього Геракл, — я син Зевса Геракл. Мене прислав до тебе Еврісфей, цар багатих золотом Мікен. Еврісфей звелів мені дістати в тебе троє золотих яблук із золотого дерева в садах Гесперід.

— Я дам тобі троє яблук, сину Зевса, — відповів Атлас, — а ти, поки я ходитиму по них, повинен стати на моє місце і тримати на плечах своїх небозвід.

Геракл погодився. Він став на місце Атласа. Неймовірний тягар спустився на плечі Зевсового сина. Він напружив усі свої сили і вдержав небозвід. Страшенно давив тягар на могутні плечі Геракла. Він зігнувся під тягарем неба, його м'язи здулися, мов гори, піт укрит усе його тіло від напруження, але нелюдські сили і допомога богині Афіни дали йому змогу тримати небозвід, поки вернувся Атлас з трьома золотими яблуками. Повернувшись, Атлас сказав героєві:

— Ось троє яблук, Геракле, якщо хочеш, я сам віднесу їх у Мікени, а ти потримай до мого повернення небозвід, потім я стану на твоє місце. Геракл зрозумів хитрість Атласа, він зрозумів, що хоче титан зовсім позбутися своєї тяжкої праці, і на хитрощі відповів хитрощами.

— Добре, Атласе, я згоден! — відповів Геракл, — тільки дозволь мені перше зробити собі подушку, я покладу її на плечі, щоб не давив їх так жахливо небозвід.

Атлас став знову на своєму місці й звалив на плечі тягар неба. А Геракл підняв лук свій і сагайдак із стрілами, взяв свою палицю й золоті яблука і сказав:

— Прощай, Атласе! Я держав небозвід, поки ти ходив по яблука Гесперід, а вічно нести на плечах своїх увесь тягар неба я не хочу.

З цими словами Геракл пішов від титана, і знов довелося Атласові тримати, як і раніш, на могутніх плечах своїх небозвід. А Геракл повернувся до Еврісфея і віддав йому золоті яблука. Еврісфей подарував їх Гераклові, а він подарував яблука своїй покровительці, великій дочці Зевсовій Афіні Палладі. Афіна повернула яблука Гесперідам, щоб вічно залишалися вони в їх садах.

Після свого дванадцятого подвигу Геракл звільнився від служби в Еврісфея. Тепер він міг повернутися до семибрамних Фів. Але недовго залишався там син Зевса. Чекали його нові подвиги. Він віддав дружину свою Мегару за дружину другові своєму Іолаєві, а сам пішов знову у Тірінф.

Але не самі перемоги чекали його, чекали Геракла і тяжкі біди, бо, як і раніш, переслідувала його велика богиня Гера.

ГЕРАКЛ І ЕВРІТ

На острові Евбеї, в місті Ойхалії, правив цар Евріт. Далеко рознеслася по всій Греції слава про Евріта як про найумілішого стрільця з лука. Сам

стріловержець Аполлон був його вчителем, навіть подарував йому лук і стріли. Колись, в юності, вчився в Евріта стріляти з лука і Геракл.

Ось цей цар і оголосив по всій Греції, що віддасть свою прекрасну дочку Іолу за того героя, який переможе його в змаганні у стрільбі з лука. Геракл, який тільки що закінчив службу в Еврісфея, вирушив до Ойхалії, куди зібралося багато героїв Греції, і взяв участь у змаганні. Геракл легко переміг царя Евріта і зажадав, щоб він віддав йому за дружину дочку свою Іолу. Але Евріт не виконав своєї обіцянки.

Забувши священний звичай гостинності, він почав знущатися з великого героя. Він сказав, що не віддасть своєї дочки тому, хто був рабом Еврісфея. Нарешті Евріт і його пихаті сини вигнали захмелілого під час бенкету Геракла з палацу і навіть з Ойхалії. Пішов Геракл з Ойхалії. Сповнений глибокого суму покинув він Евбею, бо покохав великий герой прекрасну Іолу. Затаївши в серці злобу на Евріта, який образив його, він повернувся в Тірінф.

Через деякий час в Евріта викрав стадо найхитріший з греків Автолік, син Гермеса. Евріт же обвинуватив у цій крадіжці Геракла. Цар Ойхалії думав, що герой викрав його стадо, хотівши помститися за образу. Тільки Іфіт, старший син Евріта, не хотів вірити, що міг великий Геракл викрасти стадо його батька. Іфіт навіть згодився піти розшукувати стада, аби тільки довести невинність Геракла, з яким зв'язувала його найтісніша дружба.

Під час розшуків прийшов Іфіт у Тірінф. Геракл радо прийняв свого друга. Одного разу, коли вони вдвох стояли на високих мурах фортеці Тірінфа,

збудованій на високій скелі, несподівано опанував Гераклом несамовитий гнів, насланий на нього великою богинею Герою. Згадав Геракл у гніві ту образу, якої завдали йому Евріт та його сини; не володіючи більше собою, схопив він Іфіта і скинув його з мурів фортеці. На смерть розбився нещасний Іфіт. Цим убивством, вчиненим проти волі, прогнівив Геракл Зевса, бо він порушив священний звичай гостинності й святість уз дружби. Як кару наслав на сина свого великий громовержець тяжку хворобу.

Довго страждав Геракл, нарешті, знесилений хворобою, вирушив він у Дельфи, щоб запитати Аполлона, як позбутися йому цієї кари богів. Але віщунка піфія не дала йому відповіді. Вона вигнала навіть Геракла з храму як такого, що заплямував себе вбивством. Розгніваний цим, Геракл викрав з храму триножник, з якого давала провіщення піфія.

Цим він прогнівив Аполлона. З'явився золотокудрий Аполлон до Геракла і зажадав у нього, щоб він повернув триножник, але відмовив йому Геракл. Зав'язалася жорстока боротьба між синами Зевса — безсмертним богом Аполлоном і смертним — найбільшим з героїв — Гераклом. Зевс не хотів загибелі Геракла. Він кинув з Олімпу свою вогненну блискавку між своїми синами і, роз'єднавши їх, припинив боротьбу. Помирилися брати. Тоді піфія дала таку відповідь Гераклові:

— Ти зцілишся тільки тоді, коли будеш проданий на три роки в рабство цариці Лідії, дочці Іардана, Омфалі. Сам Гермес відніс Еврітові вторговані за Геракла гроші. Але не прийняв їх гордий цар Ойхалії, він, як і раніше, лишився ворогом Геракла.

ГЕРАКЛ І ДЕЯНІРА

Після того, як Евріт прогнав Геракла з Ойхалії, великий герой прийшов у Калідон, місто Етолії. Там правив Ойней. Геракл прийшов до Ойнея просити руки його дочки Деяніри, бо він обіцяв у царстві тіней Мелеагрові одружитися з нею. В Калідоні Геракл зустрів грізного суперника. Багато героїв домагались руки прекрасної Деяніри, а серед них і річковий бог Ахелой. Нарешті, вирішив Ойней, що руку Деяніри дістане той, хто вийде переможцем у боротьбі. Всі женихи відмовилися боротися з могутнім Ахелоем. Зостався один Геракл. Довелося йому боротися з богом ріки. Бачучи рішучість Геракла помірятись з ним силою, Ахелой сказав йому:

— Ти кажеш, що народжений Зевсом і Алкменою? Брешеш ти, що Зевс — твій батько!

І почав Ахелой знущатися з великого сина Зевса і ганьбити матір його Алкмену. Насупивши брови, суворо глянув Геракл на Ахелоя; вогнем гніву блиснули його очі, і сказав він:

— Ахелою, мені краще служать руки, ніж язик! Будь переможцем на словах, а я буду переможцем на ділі.

Твердим кроком підійшов Геракл до Ахелоя і обхопив його могутніми руками. Твердо стояв величезний Ахелой; не міг звалити його великий Геракл; даремні були всі його зусилля. Так стояв Ахелой, як стоїть непорушна скеля, і не хитають її морські хвилі, б'ючись об неї з громовим шумом. Наполягаючи грудьми один на одного, борються Геракл і Ахелой, немов ті бики, що зчепилися своїми кривими рогами.

Три рази нападав Геракл на Ахелоя, на четвертий раз, вирвавшись з рук Ахелоя, обхопив його ззаду

герой. Немов важка гора, придавив він річкового бога до самої землі. Ахелой ледве міг, зібравши свої сили, звільнити руки, вкриті потом; та хоч як напружував він всі свої сили, все дужче й дужче тиснув його до землі Геракл. Із стогоном схилився Ахелой, коліна його зігнулись, а головою торкнувся він самої землі. Щоб не бути переможеним, Ахелой вдався до хитрощів, він обернувся на змію. Тільки обернувся Ахелой на змію і вислизнув з рук Геракла, як, сміючись, вигукнув Геракл:

— Ще в колисці навчився я боротися зі зміями! Правда, ти дужчий від інших змій, Ахелою, але не зрівнятися тобі з лернейською гідрою. Хоч і виростили в неї замість відтятої голови дві нові, все ж я переміг її.

Схопив Геракл руками шию змії і здавив її, немов залізними кліщами. Силкувався вирватися з рук героя Ахелой, але не міг. Тоді обернувся він на бика і знову напав на Геракла. Геракл схопив бика Ахелоя за роги і повалив на землю. З такою страшною силою повалив Геракл його, що зламав йому один ріг. Переміг Геракл Ахелоя, і віддав Ойней Деяніру за дружину Гераклові.

Після весілля Геракл залишився в палаці Ойнея, але недовго пробув він у нього. Одного разу під час бенкету Геракл ударив сина Архітела Евнома за те, що хлопчик злив йому на руки воду, приготовлену для обмивання ніг. Удар був такий сильний, що хлопчик упав мертвий. Засмутився Геракл, і хоч простив йому Архітел мимовільне вбивство сина, все ж покинув герой Калідон і подався з дружиною своєю Деянірою в Тірінф.

Під час подорожі Геракл прийшов з дружиною до ріки Евену (Ріка в Еталії — області на заході середньої Греції). Через цю бурхливу ріку

перевозив за плату подорожніх на своїй широкій спині кентавр Несс. Несс запропонував перенести Деяніру на той берег, і Геракл посадив її на спину кентавра. А сам герой перекинув палицю і лук на той бік і переплив бурхливу ріку. Тільки вийшов на берег Геракл, як раптом почув він голосний крик Деяніри. Вона кликала на допомогу свого чоловіка. Кентавр, полонений її красою, хотів її викрасти. Грізно крикнув син Зевса Нессові:

— Куди ти біжиш? Чи може думаєш ти, що врятують тебе твої ноги? Ні, не врятуєшся ти! Хоч як би швидко мчав ти, моя стріла все-таки наздожене тебе!

Напнув свій лук Геракл, і злетіла з тугої тятиви стріла. Смертоносна стріла наздогнала Несса, вп'ялася йому в спину, а вістря її пройшло крізь груди кентавра. Упав на коліна смертельно поранений Несс. Струмом ллється з його рани кров, що змішалася з отрутою лернейської гідри. Не хотів умирати, не помстившись, Несс, він зібрав свою кров і дав її Деянірі, сказавши:

— О, дочко Ойнея, тебе останню переніс я через бурхливі води Евену! Візьми ж мою кров і бережи її! Якщо розлюбить тебе Геракл, ця кров поверне тобі його любов, і ні одна жінка не буде йому дорожча від тебе, натри тільки нею одяг Геракла.

Взяла кров Несса Деяніра і сховала її. Помер Несс. А Геракл з Деянірою прибули в Тірінф і жили там до того часу, поки не примусило їх покинути славне місто мимовільне вбивство Гераклом друга Іфіта.

ГЕРАКЛ В ОМФАЛИ

За вбивство Іфіта продано було Геракла в рабство цариці Лідії Омфалі. Ніколи ще не зазнавав Геракл таких знегод, як на службі в гордої лідійської цариці. Найбільший з героїв терпів від неї повсякчас приниження. Здавалося, що Омфала знаходить насолоду в знуцанні над сином Зевса.

Прибравши Геракла в жіночий одяг, вона примушувала його прясти і ткати із своїми служницями. Герой, який забив на смерть своєю важкою палицею лернейську гідру, герой, який привів з царства Аїда жахливого Кербера, який задушив руками немейського лева і тримав на плечах своїх тягар небозводу, герой, при згадці імені якого тремтіли його вороги, повинен був сидіти, зігнувшись за ткацьким верстатом, або прясти вовну руками, що звикли володіти гострим мечем, напинати тятиву тугого лука й разити ворогів важкою палицею. А Омфала, одягнувши на себе левову шкуру Геракла, що вкривала її всю і волочилася за нею по землі, в його золотому панцирі, оперезавшись його мечем і насилу зваливши собі на плече важку палицю героя, ставала перед сином Зевса і знуцалася з нього — своїм рабом.

Омфала ніби поставила собі мету згасити у Гераклові всю його непоборну силу. Мусив усе терпіти Геракл, адже він був у повному рабстві в Омфалі, і це мало тривати цілих три довгих роки.

Тільки зрідка відпускала героя із свого палацу Омфала. Одного разу, покинувши палац Омфали, Геракл заснув у затінку гаю в околицях Ефеса (Місто на західному березі Малої Азії). Під час сну підкралися до нього карлики керкопи і хотіли викрасти в нього його зброю, але прокинувся Геракл саме в той час, коли керкопи схопили його лук і стріли. Переловив їх герой і зв'язав їм руки й

ноги. Геракл нанизав керкопів за зв'язані ноги на велику жердину і поніс їх до Ефеса. Але керкопи так розсмішили Геракла своїм кривлянням, що великий герой відпустив їх.

Під час рабства в Омфали прийшов Геракл в Авліді (Місто в Бестії), до царя Сілея, який примушував усіх чужоземців, що приходили до нього, працювати, неначе рабів, у вино-градниках. Примусив він працювати й Геракла. Розгніваний герой повіривав усі лози в Сілея і вбив самого царя, який не шанував священного звичаю гостинності. Під час рабства в Омфали взяв Геракл участь у поході аргонавтів. Але, нарешті, скінчився строк кари, і знову вільний був великий син Зевса.

ГЕРАКЛ ЗДОБУВАЄ ТРОЮ

Як тільки звільнився Геракл від рабства в Омфали, зараз же зібрав він велике військо героїв і вирушив на вісімнадцяти кораблях до Трої, щоб помститися цареві Лаомедонту, який обдурив його. Прибувши до Трої, він доручив охорону кораблів Оїклові з невеликим загоном, а сам з усім військом вирушив до murів Трої. Тільки відійшов з військом від кораблів Геракл, як напав на Оїкла Лаомедонт, убив Оїкла і перебив майже весь його загін. Почувши шум битви біля кораблів, Геракл повернувся, змусив Лаомедонта до втечі і загнав його в Трою.

Недовго тривала облога Трої. Вдерлися, вилізши на високі мури, в місто герої. Першим увійшов у місто герой Теламон. Геракл, найбільший з героїв, не міг стерпіти, щоб хтось перевершив його. Вихопивши свій меч, він кинувся на Теламона, який його випередив. Побачивши, що неминуха загибель загрожує йому, швидко нагнувся Теламон і почав збирати каміння. Здивувався Геракл і запитав:

— Що ти робиш, Теламоне?

— О, найвеличніший сину Зевса, я споруджую жертovníк Гераклові-переможцеві! — відповів хитрий Теламон і своєю відповіддю смирив гнів Зевсового сина.

Під час здобуття міста Геракл убив своїми стрілами Лаомедонта і всіх його синів; тільки наймолодшого з них, Подарка, пощадив герой. Прекрасну дочку Лаомедонта Гесіону Геракл віддав за дружину Теламону, який відзначився своєю хоробрістю, і дозволив їй вибрати одного з полонених і відпустити його на волю. Гесіона вибрала свого брата Подарка.

— Він раніш від усіх полонених мусить стати рабом! — вигукнув Геракл,— тільки якщо ти даси за нього викуп, буде він відпущений на волю.

Гесіона зняла з голови покривало і віддала його як викуп за брата. З того часу почали звати Подарка — Пріаомом (тобто купленим). Віддав йому Геракл владу над Троєю, а сам вирушив із своїм військом на нові подвиги.

Коли Геракл плив по морю із своїм військом, повертаючись з-під Трої, богиня Гера, бажаючи згубити ненависного сина Зевса, наслала велику бурю. А щоб не бачив Зевс, яка небезпека загрожує його синові, упросила Гера бога сну Гіпноса приспати егідодержавного Зевса. Буря занесла Геракла на острів Кос (Один із Спорадських островів біля берегів Малої Азії).

Жителі Косу прийняли корабель Геракла за розбійницький і, кидаючи в нього каміння, не давали йому пристати до берега. Вночі висадився Геракл на острів, перемиг жителів Косу, вбив їх царя, сина Посейдона, Евріпіла і спустошив увесь острів. Зевс страшенно розгнівався, коли, прокинувшись,

дівнався, яка небезпека загрозувала його синові Гераклу.

В гніві закував він Геру в золоті незламні кайдани і повісив її між землею і небом, прив'язавши до її ніг два важких ковадла. Кожного з олімпійців, які хотіли допомогти Гері, скидав з високого Олімпу грізний у гніві Зевс. Довго шукав він і Гіпноса, скинув би і його з Олімпу повелитель богів і смертних, якби не заховала його, бога сну, богиня Ніч.

ГЕРАКЛ Б'ЄТЬСЯ З БОГАМИ ПРОТИ ГІГАНТІВ

На острів Кос послав до Геракла батько його Зевс свою улюблену дочку Афіну Палладу покликати великого героя на допомогу в їх боротьбі з гігантами. Гігантів породила богиня Гея з крапель крові скиненого Кроном Урана. Це були дивовижні велетні із зміями замість ніг, з кошлатим довгим волоссям на голові й бороді.

Гіганти мали страшенну силу, вони пишалися своєю могутністю і хотіли відняти у світлих богів-олімпійців владу над світом. Вони стали до бою з богами на Флегрейських полях, що лежали на Халкідському півострові Паллені. Боги Олімпу були їм не страшні. Мати гігантів Гея дала їм цілюще зілля, яке робило їх невразливими для зброї богів. Лише смертний міг убити гігантів; від зброї смертних не захистила їх Гея. По всьому світу шукала Гея цілющого зілля, яке мало захистити гігантів і від зброї смертних, але Зевс заборонив світити богині зорі Еос і богині місяця Селені та світлосяйному богові сонця Геліосу і сам зрізав цілюще зілля.

Не боячись смерті від руки богів, гіганти кинулись у бій. Довго тривав бій. Гіганти кидали в богів величезні скелі і палаючі стовбури вікових дерев. По всьому світу розлігся грім битви.

Нарешті, з'явився Геракл з Афіною Палладою. Задзвеніла тятива грізного лука Зевсового сина, блиснула стріла, напоєна отрутою лернейської гідри, і вп'ялася в груди наймогутнішого з гігантів Алкіонея. Упав на землю гігант. Не могла спіткати його смерть на Паллені, тут він був безсмертний, — упавши на землю, вставав він через деякий час ще могутнішим, ніж раніш, Геракл швидко скинув його на свої плечі і поніс із Паллени; за межами її помер гігант.

Після загибелі Алкіонея на Геракла й Геру напав гігант Порффіріон, зірвав він з Гери її покривало і хотів уже схопити її, але звалив його Зевс на землю своєю блискавкою, а Геракл позбавив його життя своєю стрілою. Аполлон проколов своєю золотою стрілою ліве око гігантові Ефіальту, а Геракл убив його, влучивши йому стрілою в праве око. Гіганта Евріта вразив своїм тирсом Діоніс, гіганта Клітія — Гефест, кинувши на нього цілу брилу розпеченого заліза. Афіна Паллада навалила на гіганта Енкелада, що тікав, весь острів Сицилію.

А гігант Полібот, рятуючись морем від переслідування грізного землетрясця Посейдона, втік на острів Кос. Відколов своїм тризубцем частину Косу Посейдон і навалив і на Полібота. Так утворився острів Нісірос. Гермес вразив гіганта Іпполіта, Артеміда — Гратіона, великі мойри — гігантів Агрія і Фоона, які билися мідними палицями. Всіх інших гігантів убив своєю вогненною блискавкою громовержець Зевс, але смерть прислав їм усім великий Геракл своїми стрілами, що б'ють без промаху.

СМЕРТЬ ГЕРАКЛА І ПРИЙНЯТТЯ ЙОГО ДО СОНМУ ОЛІМПІЙСЬКИХ БОГІВ

Викладено за трагедією Софокла «Трахінянки»

Коли Геракл за вбивство Іфіта був проданий у рабство Омфалі, Деянірі з дітьми довелося покинути Тірінф. Дружині Геракла дав притулок цар фессалійського міста Трахіни Кеїк. Минуло вже три роки і три місяці, як покинув Геракл Деяніру. Дружина Геракла турбувалася про долю свого чоловіка. Не було звістки від Геракла. Деяніра навіть не знала, чи живий ще чоловік. Тяжкі передчуття мучили Деяніру. Покликала вона свого сина Гілла і сказала йому:

— О, улюблений сину мій! Ганьба, що ти не шукаєш свого батька. Ось уже п'ятнадцять місяців, як він не дає про себе звістки.

— Якщо тільки можна вірити чуткам,— відповів матері Гілл,— то кажуть, що після того, як три роки пробув батько рабом в Омфалі, він, коли скінчився строк його рабства, відправився з військом за Евбею до міста Ойхалії, щоб помститися цареві Евріту за образу.

— Сину мій! — перебила Гілла мати,— твій батько Геракл ніколи не покидав мене раніш, йдучи на великі подвиги, в такій тривозі, як останнього разу. Він залишив мені навіть при прощанні табличку з записаним на ній старим провіщенням, даним йому в Додоні (Місто в Епірі — на заході північної Греції із знаменитим у старовину оракулом Зевса). Сказано там, що коли три роки і три місяці пробуде Геракл на чужині, то або спіткала його смерть, або ж, повернувшись додому, житиме він радісним і

спокійним життям. Покидаючи мене, залишив мені Геракл і розпорядження, що із земель його батьків, на випадок його смерті, мали дістати у спадщину його діти. Тривожить мене доля чоловіка. Адже говорив він мені про облогу Ойхалії, що він або загине під містом, або ж, здобувши його, житиме щасливо. Ні, сину мій, іди, благаю тебе, розшукай свого батька.

Гілл, покірний волі матері, вирушив у далеку путь на Евбею, в Ойхалію, шукати батька.

Через деякий час після того, як Гілл покинув Трахіну, прибігає до Деяніри вісник. Він повідомляє їй, що зараз прийде від Геракла посол Ліхас. Радісну звістку принесе Ліхас. Геракл живий. Він переміг Евріта, здобув і зруйнував місто Ойхалію і незабаром повернеться до Трахіни в славі перемоги. Слідом за вісником приходить до Деяніри і Ліхас. Він веде полонених і серед них Іолу, дочку Евріта.

Радісно зустрічає Деяніра Ліхаса. Посол Геракла розповідає їй, що Геракл, як і раніш, могутній і здоровий. Він збирається справляти свою перемогу й готується принести бататі жертви, перш ніж покине Евбею. Деяніра дивиться на полонених; помітивши серед них прекрасну жінку, запитує Ліхаса:

— Скажи мені, Ліхасе, хто ця жінка? Хто її батько й мати? Найдужче горює вона. Чи не дочка це самого Евріта?

Але Ліхас відповідає дружині Геракла:

— Не знаю я, царице, хто вона. Напевне, до знатного евбейського роду належить ця жінка. Ні слова не сказала вона в дорозі. Весь час лле вона сльози скорботи, відколи покинула рідне місто.

— Нещасна! — вигукнула Деяніра, — до цього горя не додам я тобі нових страждань! Веди ж, Ліхасе, в палац полонених, я зараз прийду слідом за вами!

Ліхас пішов з полоненими в палац. Тільки-но пішов він, як наблизився до Деяніри слуга і сказав їй:

— Почекай, царице, вислухай мене. Не всю правду сказав тобі Ліхас. Він знає, хто ця жінка, це дочка Евріта Іола. З любові до неї змагався колись Геракл з Еврітом у стрільбі з лука. Гордий цар не віддав йому, переможцеві, дочки за дружину, як обіцяв, — образивши, він прогнав великого героя з міста. Заради Іоли здобув тепер Ойхалію Геракл і вбив царя Евріта. Не як рабу прислав сюди Іолу син Зевса — він хоче взяти її за дружину.

Засмутилася Деяніра. Вона докоряє Ліхасові за те, що він заховав від неї правду. Зізнається Ліхас, що справді Геракл, полонений красою Іоли, хоче одружитися з нею. Горює Деяніра. Забув її Геракл під час довгої розлуки. Тепер кохає він іншу. Що має діяти вона, нещасна? Вона любить великого сина Зевса і не може віддати його іншій. Згадує горем убита Деяніра про кров, яку дав їй колись кентавр Несс, і те, що він сказав їй перед смертю.

Деяніра зважується використати кров кентавра. Адже він сказав їй: «Натри мою кров'ю одяг Геракла, і вічно кохатиме він тебе, жодна жінка не буде йому дорожча від тебе». Боїться вдатися Деяніра до чарівного способу, але любов до Геракла і страх втратити його перемагають, нарешті, її побоювання. Дістає вона кров Несса, яку так довго зберігала в посудині, щоб не впав на неї промінь сонця, щоб не зігріло її полум'я вогнища. Деяніра натирає нею розкішний плащ, який виткала вона в подарунок Гераклові кладе його в скриню, що щільно закривається, кличе Ліхаса і говорить йому:

— Поспішай, Ліхасе, на Евбею і віднеси Гераклові цю скриню. В ній лежить плащ. Нехай одягне цей плащ Геракл, коли буде приносити жертву Зевсові. Скажи йому, щоб жоден смертний не одягав цього плаща, крім нього, щоб навіть промінь світлого Геліоса не діткнувся плаща, перш ніж він одягне його. Поспішай же, Ліхасе!

Пішов Ліхас з плащем. Коли він зник, Деяніру опанував неспокій. Пішла вона до палацу і, охоплена жахом, бачить, що та вовна, якою натирала, вона плащ кров'ю Несса, зотліла. Деяніра кинула цю вовна на підлогу. Промінь сонця упав на вовну, а на підлозі, де лежала вовна, з'явилася отруйна піна. Вжахнулася Деяніра; вона боїться, що загине Геракл, одягнувши отруєний плащ. Дедалі дужче мучить дружину Геракла передчуття непоправної біди.

Небагато пройшло часу, відколи пішов на Евбею з отруєним плащем Ліхас. До палацу входить Гілл, який повернувся в Трахіну. Він блідий, очі його повні сліз. Глянувши на матір, вигукує він:

— О, як хотів би я бачити одне з трьох: або щоб не було тебе серед живих, або щоб інший звав тебе матір'ю, а не я, або ж щоб кращий розум мала ти, ніж тепер! Знай, ти згубила власного чоловіка, мого батька!

— О, горе! — з жахом вигукнула Деяніра.— Що говориш ти, сину мій? Хто з людей сказав тобі це? Як можеш ти звинувачувати мене в такому злочині!

— Я сам бачив батькові страждання, не від людей дізнався я про це!

Розповідає Гілл матері, що трапилося на горі Канейоні, поблизу міста Ойхалії: Геракл,

спорудивши жертовники, готувався вже принести жертви богам і насамперед батькові своєму Зевсу, як прийшов Ліхас з плащем. Син Зевса одягнув плащ — подарунок дружини — і приступив до відправи жертв. Спочатку приніс він дванадцять добірних биків у жертву Зевсові, а всього герой заколов сто жертв богам-олімпійцям. Яскраво спалахнуло полум'я на вівтарях. Геракл стояв, побожно знявши свої руки до неба, і закликав богів. Вогонь, що палахкотів на жертовниках, зігрів тіло Геракла, і виступив на тілі піт. Раптом прилип до тіла героя отруений плащ. Корчі пробігли по тілу Геракла. Відчув він страшенний біль.

Жахливо страждаючи, покликав герой Ліхаса і запитав його, навіщо приніс він цей плащ. Що міг відповісти йому невинний Ліхас? Він міг тільки сказати, що з плащем прислала його Деяніра. Геракл, не тямлячи нічого від страшного болю, схопив Ліхаса за ногу і вдарив його об скелю, навколо якої шуміли морські хвилі. На смерть розбився Ліхас. А Геракл упав на землю. Він бився в невимовних муках. Крик його розлягався далеко по Евбеї. Геракл проклинав свій шлюб з Деянірою. Великий герой покликав сина і з тяжким стогоном сказав йому:

— О, сину мій, не покидай мене в нещасті,— якщо навіть загрожуватиме тобі смерть, не покидай мене! Підними мене! Віднеси мене звідси! Віднеси туди, де не бачив би мене жоден смертний. О, якщо почуваш ти до мене жаль, не дай мені померти тут!

Підняли Геракла, поклали на ноші, віднесли на корабель, щоб перевезти його в Трахіну. Ось що розповів Гілл матері і закінчив розповідь такими словами:

— Зараз ви всі побачите тут великого Зевсового сина, може, ще живим, а може, вже мертвим. О, нехай скарають тебе, мати, суворі Ерінії і месниця Діке (Богиня справедливості)! Ти згубила найкращого з людей, яких будь-коли носила земля. Ніколи не побачиш ти такого героя!

Мовчки пішла до палацу Деяніра, не сказавши жодного слова. Там, у палаці, схопила вона двогострий меч. Побачила Деяніру стара няня. Вона кличе скоріше Гілла. Поспішає Гілл до матері, але простромила вже вона мечем свої груди. Ридючи, кинувся до матері нещасний син, він обіймає її і вкриває поцілунками її похолоділе тіло.

У цей час приносять до палацу вмираючого Геракла. Він забувся в сні під час дороги, але коли опустили ноші на землю біля входу в палац, Геракл прокинувся. Від лютого болю нічого не тямив великий герой.

— О, великий Зевсе! — вигукує він, — в якій країні я? О, де ви, мужі Греції? Допоможіть мені! Заради вас я очистив землю і море від потвор і зла, а тепер ніхто з вас не хоче визволити мене вогнем або гострим мечем від тяжких страждань! О, Зевсів брате, великий Аїде, приспи, приспи мене, нещасного, приспи бистролітною смертю!

— Батьку, вислухай мене, благаю тебе, — просить слізною Гілл, — мимоволі зробила цей злочин мати. Навіщо прагнеш ти помсти? Дізнавшись, що сама вона — причина твоєї загибелі, проколола вона серце вістрям меча!

— О боги, померла вона, і я не міг помститися їй! Не від моєї руки загинула підступна Деяніра!

— Батьку, не винна вона! — говорить Гілл.— Побачивши в домі своїм Іолу, дочку Евріта, мати моя хотіла чарами вернути твою любов. Вона натерла плащ кров'ю убитого твоєю стрілою кентавра Несса, не знавши, що отруєна ця кров отрутою лернейської гідри.

— О горе, горе! — вигукує Геракл.— Так, ось як справдилося провіщення батька мого Зевса! Він сказав мені, що не помру я від руки живого, що судилося мені загинути від підступів того, хто зійшов у похмуре царство Аїда. Ось як згубив мене вбитий мною Несс. Так ось який обіцяв мені спокій оракул у Додоні — спокій смерті! Так, правда,— мертві не мають тривоги! Виконай же мою останню волю, Гіллі! Віднеси з моїми вірними друзями мене на високу гору, на її вершині склади погребне вогнище, поклади мене на вогнище і підпали його. Зроби це швидше, припини мої страждання!

— Зглянься, батьку, невже ти примусиш мене бути твоїм убивцею! — благає Гілл батька.

— Ні, не вбивцею будеш ти, а цілителем моїх страждань! Є ще в мене бажання, виконай і його! — благає сина Геракл.— Візьми собі за дружину дочку Евріта Іолу.

Але відмовляється Гілл виконати просьбу батька і говорить:

— Ні, батьку, не можу я взяти за дружину ту, яка була причиною загибелі моєї матері!

— О, покорися моїй волі, Гіллі! Не викликай у мене знов затихлих страждань! Дай мені вмерти спокійно! — наполегливо благає сина Геракл.

Смирився Гілл і покійно відповідає батькові:

— Добре, батьку. Я буду покірний твоїй передсмертній волі.

Квапить Геракл сина, благає швидше виконати його останнє прохання.

— Поспішай же, сину мій! Поспішай покласти мене на вогнище, перше ніж знову почнуться ці нестерпні муки. Несіть мене! Прощай, Гілле!

Друзі Геракла і Гілл підняли ноші і віднесли Геракла на високу Оету. Там зложили вони величезне вогнище і поклали на нього найбільшого з героїв. Страждання Геракла дедалі дужчають, все глибше проходить в його тіло отрута лернейської гідри. Рве з себе Геракл отруєний плащ, щільно прилип він до тіла; разом з плащем Геракл вириває шматки шкіри, і ще нестерпніші стають страшні муки. Один тільки рятунок від цих нелюдських мук — це смерть. Легше загинути в полум'ї вогнища, ніж терпіти їх, але ніхто з друзів героя не наважується підпалити його. Нарешті, прийшов на Оету Філоктет, його умовив Геракл підпалити вогнище і в нагороду за це подарував йому свій лук і стріли, отруєні отрутою гідри.

Підпалив багаття Філоктет, яскраво спалахнуло полум'я вогнища, але ще яскравіше заблищали блискавки Зевса. Прогриміли по небу громи. На золотій колісниці примчали до вогнища Афіна Паллада (За деякими варіантами міфа на колісниці була не Афіна, а богиня перемоги — Ніке) із Гермесом, і підняли вони на світлий Олімп найбільшого з героїв Геракла. Там зустріли його великі боги. Став безсмертним богом Геракл. Сама Гера, забувши свою ненависть, віддала Гераклові за дружину дочку свою, вічно юну богиню Гебу. Живе з того часу на світлому Олімпі в сонмі великих безсмертних богів Геракл. Це була нагорода йому за

всі його великі подвиги на землі, за всі його великі страждання.